

GJØVIKREGIONEN UTVIKLING

14. juni 2017

REGIONAL STRATEGI FOR UTVIKLING
AV FRAMTIDAS
BOMILJØ OG LOKALSAMFUNN

Innhold

1.	BAKGRUNN.....	1
2.	GJØVIKREGIONMODELLEN.....	1
2.1.	HOVEDSTRATEGIER.....	3
A.	STRATEGIER FOR BYER OG BYDELER.....	3
B.	STRATEGIER FOR TETTSTEDER.....	4
C.	STRATEGIER FOR GRENDER.....	4
2.2.	TILTAK.....	5
A.	STRATEGISK PLANSAMARBEID.....	5
B.	STRATEGIER FOR STYRING AV AREALBRUKEN.....	6
C.	RETNINGSLINJER FOR SAKSBEHANDLINGA.....	7
3.	VEDLEGG.....	8
3.1	UTVIKLINGSTREKK OG UTFORDRINGER.....	8
A.	DEMOGRAFI.....	8
B.	ØKONOMI.....	8
C.	Globale trender.....	9
D.	FOLKEHELSE OG LEVEKÅR.....	9
3.2	ANALYSE.....	10
A.	SAMFUNNSØKONOMI.....	10
B.	EGENINNSATS.....	10
C.	NYE LØSNINGER FOR BOMILJØ OG LOKALSAMFUNN.....	11

1. BAKGRUNN

Store utfordringer knyttet til utviklingstrekka i samfunnet er bakteppet for prosjektet Connected Living, der en skal sjå om erfaringer fra innovasjonsarbeid i næringslivet kan overføres til kommunesektoren. Prosjektet er en del av et nasjonalt pilotprosjekt som fylkesmannen i Oppland satte i gang i forbindelse med kommunereformarbeidet. Det ble etablert et tre-partsamarbeid mellom kommunene, næringslivet og forskninga for å drive et nyskapende utviklingsarbeid som også skal danne modell og ha overføringsverdi til andre deler av landet. Tre-partsamarbeidet ble lagt til grunn for sammensetning av styringsgruppa for prosjektet.

Det ble først gjennomført et forprosjekt der en skulle se på nye løsninger for arealbruk, bygg og produkt (velferdsteknologi), løsninger som ville styrke folkehelsa og dermed redusere presset på offentlige tjenester. Utvikling av nye løsninger ble pekt på som et ansvar for både offentlig og privat sektor. Gode møteplasser ble vurdert som en viktig forutsetning for at folk skal trives, være aktive, hjelpe hverandre og på den måten være selvhjulpne lengst mulig. Som et bilde på gode løsninger ble en moderne utgave av klyngetunet overført på morgendagens bolig- og blokkbebyggelse trukket fram.

Deretter ble det satt i gang et hovedprosjekt med en visjon om at kommunene i Gjøvikregionen skal framstå som foregangskommuner gjennom god samfunnsplanlegging og utvikling av gode bomiljø der folk er selvhjulpne.

Målsetningen uttrykker at det skal utvikles god folkehelse gjennom nye løsninger for gode bomiljø og lokalsamfunn med utbygd infrastruktur, varierte boligtyper og teknologi. Generasjonene bor om hverandre, har gode møteplasser og folk greier seg selv lengst mulig i sine egne hjem og på den måten reduserer presset på offentlige tjenester.

Prosjektet har resultert i Gjøvikregionmodellen, som beskriver nye løsninger for bomiljø og lokalsamfunn – moderne bosamfunn. Dette handler om å utvikle kvalitativt gode løsninger der folk lever gode og lange liv i fellesskap med hverandre.

For at boligutviklingen skal skje i samsvar med innholdet i Gjøvikregionmodellen må dette i prinsippet være nedfelt i kommunenes planstrategier og kommuneplaner. Fordi det er tidkrevende å revidere disse plandokumentene blir det i første omgang i stedet utarbeidet en regional strategi. I tillegg til å beskrive innhold og mulige løsninger vil planleggingsprosess og aktører være sentrale.

2. GJØVIKREGIONMODELLEN

Gjøvikregionmodellen skal erstatte den tradisjonelle boligutbyggingen av eneboliger, rekkehus og blokkleiligheter med en mer helhetlig utbygging av moderne bosamfunn som kjennetegnes av høg kvalitet. Det er neppe noe entydig bilde på hvordan framtidens bomiljø og lokalsamfunn vil sjå ut, men modellen legger til grunn at aktuelle prosjekter i alle fall må ha med elementer av teknologiske løsninger, være bygningsmessig tilpassa og ha en infrastruktur som svarer på hvorledes folk kan greie seg lengst mulig uten et offentlig

hjelpeapparat – være mest mulig selvhjulpne. Registrering av boligbyggingen vil fortelle i hvor stor grad den resulterer i moderne bosamfunn som samsvarer med modellen.

Moderne bosamfunn vil måtte utvikle seg over tid og det må være rom for diskusjon og tilpasning. Gjøvikregionmodellen skal som et utgangspunkt bygge på noen sentrale moment:

- 1) **Gode fellesskap i moderne bosamfunn der alle generasjoner bor om hverandre** – moderne klyngetun er bilde på idégrunlaget
- 2) **Bomiljø der beboerne har gode fellesskap**, og kan hjelpe hverandre, gir en merverdi i form av sosial kontakt, livskvalitet og folkehelse
- 3) **Boligområdene har gode møte- og oppholdsplasser** som bygger på de fysiske forutsetningene på stedet – livet i og mellom husa
- 4) **Planløsninger og infrastruktur er tilpassa alle generasjoner og ulike funksjonsnivå** med tilgang på fellesrom/ fellesfunksjoner, gjesterom og velferdsteknologi (smarthus) – mindre private areal og mer fellesareal og deling
- 5) **Forholdet mellom beboerne er kjennetegna av frivillighet** der fellesgoder, hjelpsomhet og delingsøkonomi står sentralt

Møteplasser og klyngetun er sentrale begrep for utvikling av nye løsninger. Tette og desentraliserte boligformer er ikke noe nytt. Går vi tilbake i vår egen historie var klyngetunet en velkjent bosettingsmåte. Fra andre land kjenner vi landsbystrukturen. Slike eksempel kan gi inspirasjon til å utvikle konsentrerte boformer som samtidig tar vare på et desentralisert bosettingsmønster i hele regionen.

Bosamfunnene skal skape trivsel og trygghet for beboerne og unngå at det utvikles ensomhet og isolasjon. Det må derfor legges vekt på å lage møteplasser så folk kan bli kjent og dermed også kan hjelpe hverandre om det er behov for det. Da er det ikke bare husene eller leilighetene som har betydning, men at det lages helhetlige løsninger. Det er viktig med uteområder av høy kvalitet som er godt tilrettelagt for så vel barn som voksne og eldre. Gang- og sykkelvegen må kunne brukes både med trehjuls sykkel, rulleski og rullator. Og det må være oppholdssteder og aktivitetsarealer, og veier og stier ut i friområde.

Boligbyggingen må planlegges for alle og være bevisst på sosioøkonomiske forhold. Boligområdene må legge til rette for god integrering og være aktuelle for folk i alle livsfaser og folk med forskjellig etnisitet og kulturbakgrunn. Ikke minst må det tenkes på hva som kan være attraktivt for barnefamilier. Bosamfunnene må ha en struktur og fleksibilitet med varierte størrelser på boligene og leilighetene som kan passe for folk i ulike livsfaser. Trivsel er viktig for alle og nettopp nærhet til og samvær med barn vil ofte være en viktig faktor for at eldre folk kan trives og bli boende i heimene sine. Samtidig er det viktig å ha sitt private husvære «å trekke seg tilbake til».

Eldre vil på samme måte være viktig for barn og barnefamilier, som både kan ønske å bidra overfor eldre og samtidig få hjelp av «reservebesteforeldre». Det vil være stor trygghet for barn og barnefamilier å ha et nærmiljø med godt voksne som bare er til stede – særlig på dagtid når foreldrene er på arbeid. Samhandling og fellesskap mellom generasjoner betyr at hverdagen kan bli enklere for alle parter og gi merverdi i form av økt livskvalitet.

2.1. HOVEDSTRATEGIER

Strategiene skal gjelde for framtidens boligbygging med uteområder og infrastruktur for alle deler av kommunene. Fordi det vil være til dels stor forskjell på boligbyggingen fra by til tettsted og grend, er det laget strategier som beskriver områdene hver for seg men som har i seg mange av de samme momentene for utbygging. Sentralt i strategiene er møteplasser, klyngetun og tilgang til forskjellig tjenestetilbud som skoler og omsorgssentre. Samlokalisering av boliger, kontorer, forretninger, offentlige tjenestetilbud m.m. er funksjoner som gir levende bomiljøer.

A. STRATEGIER FOR BYER OG BYDELER

Klyngetunet oppfattes som ensbetydende med bygder og den gamle bondekulturen. Det «moderne» klyngetunet derimot hører like mye hjemme i by og tettsted som på bygda. Kjennetegnet på «moderne klyngetun» er at **beboerne har inngang til sitt hus eller leilighet over et felles areal eller gjennom et felles rom** – som da vil være den naturlige møteplassen for beboerne. Det betyr at løsninger må kunne utvikles for blokker så vel som for småhus og eneboliger, for eksisterende bygg så vel som for nybygg.

I tillegg må **nødvendige tjenestetilbud være tilgjengelig**, slik som butikker, fritids- og kulturtilbud og kollektivtilbud. For byer og sentrumsområder bør det ikke være vanskelig å ivareta slike hensyn. Både kommunale og private utbygginger må i større grad være utgangspunktet for å utvikle lokale sentrum eller bydeler. Eksempel er skoler, barnehager, omsorgssentre og annen tjenesteyting. Her er det lokaler som kantine, gymsal, toalettanlegg og uterom som i tillegg til sitt primære formål kan **tjene som møteplass for lokalsamfunnet** og være små magneter i bydelene.

B. STRATEGIER FOR TETTSTEDER

Tettsteder har mye av de samme kjennetegnene som byer og bydeler. Dette omfatter kommunesentrum og andre større sentra i en landkommune («på landet»). Det er først og fremst en skalaforskjell der dimensjonene i et tettsted er av en helt annen størrelse enn i en by. Boligløsningene vil imidlertid være de samme – «moderne klyngetun» **der beboerne har inngang til sitt eget hus eller leilighet over et felles areal eller gjennom et felles rom.** På samme måte som i by må **nødvendig tjenestetilbud være tilgjengelig.** I mange tilfeller har tettstedene rimelige avstander til forskjellige tilbud. Både kommunale og private utbygginger må også her være utgangspunkt for å utvikle sentrum ved å nytte disse fasilitetene til sentrumsfunksjoner i tillegg til sine primære formål. Slike bygninger og uteområder vil være gode **møteplasser for lokalmiljøet.**

Et tettsted er langt mer oversiktlig enn en by eller bydel. Dette betyr at folk her som regel kjenner hverandre bedre. Mange er medlemmer i lag og foreninger som betyr at de møtes og har et utgangspunkt for å løse andre felles utfordringer sammen.

C. STRATEGIER FOR GRENDER

For grender handler det på mange måter om å gjeninnføre klyngetunet. Men det vil måtte utvikles moderne versjoner. Kjennetegnet vil også her være at **beboerne har inngang til sitt eget hus eller leilighet gjennom et felles areal eller et felles rom.** Den desentraliserte bosettingsstrukturen vil på denne måten ivaretas av husklynger utover på bygda til erstatning for spredtliggende eneboliger som er typisk for dagens bosetting. Ny avløpsteknologi kan gjøre slik utbygging enklere framover.

I grender mangler ofte forskjellige tjenestetilbud og utfordringen vil være hvordan befolkningen kan få tilgang til disse. Mye vil imidlertid kunne løses med god **tilrettelegging av kollektivtransport og felleskjøring** i privat regi. Både kommunale og private utbygginger må også her være utgangspunkt for å utvikle møteplasser. Lag og foreninger kjennetegner ofte grendene og mange steder er det **grendehus og andre forsamlingslokaler som vil være møteplasser.** Frivillighet og dugnadsånd er typiske kjennetegn for livet i mange grender.

Project: Conover Commons Architect: Ross Chapin Architects Developer: The Cottage Company Location: Redmond, WA

2.2. TILTAK

A. STRATEGISK PLANSAMARBEID

Skal det finnes gode løsninger må «alle gode krefter» mobiliseres og det må være et godt offentlig og privat samarbeid. For å styrke samarbeidet og kommunenes planlegging **etableres et bredt samarbeidsforum** mellom næringsliv, forskning, kommune og regionale myndigheter. Samarbeidsforumet skal være felles for de fem kommunene i Gjøvikregionen og komme med innspill til nye løsninger for bolig- og samfunnsutviklinga og for planprosessene i disse kommunene. Det kan også vurderes om det er hensiktsmessig å etablere selskapsformer for arbeidet med innovative plan- og boligløsninger, eventuelt kombinert med boligforvaltning.

Forumet skal **med utgangspunkt i modellen komme med innspill til kommunenes planstrategier** når kommunestyrene i starten på ny valgperiode skal gjøre vedtak om dette. Planstrategien handler om samfunnsutviklingen og beskriver kommunens strategiske valg framover. Med utgangspunkt i planstrategien utarbeides kommuneplan med både samfunnsdel og arealdel, som skal vise sammenhengen mellom framtidig samfunnsutvikling, arealbruk – og boligbygging. Reguleringsplaner utarbeides i tråd med føringer i arealplanen. Dersom kommunene skal være foregangskommuner gjennom god samfunnsplanlegging og utvikling av gode bomiljø må forslaget til planstrategi følges opp. For å få dette til blir det viktig at samarbeidsforumet bidrar til gode prosesser i kommunene.

Forumet skal også **vurdere om lov- og regelverk**, statlige og regionale forventninger til kommunal planlegging fremmer eller hemmer gjennomføring av strategien. Videre skal forumet **vurdere finansieringsordninger**. Særlig viktig blir det å vurdere ordninger som kan stimulere til etablering av fellesrom, fellesareal og andre fellesfunksjoner. Driften av slike fellestiltak er det rimelig dekkes av bruken, men det må samtidig sikres at alle i bofellesskapet får adgang til fellesgodene så de ikke blir eksklusive for et kjøpesterkt mindretall. Fellestiltakene uttrykker selve mulighetsrommet som kjennetegner disse bosamfunnene. Det er viktig at ordningene fungerer som insitament til gode løsninger for framtidige bosamfunn. Kommunene har også en mulighet til å bidra gjennom bevisst bruk av midler, blant anna gjennom utbyggingsavtaler.

Organiseringen vil ha stor betydning for at dette samarbeidsforumet blir vellykket. Det er nærliggende at Gjøvikregionen Utvikling, som er regionens felles utviklingsorgan, kan være ansvarlig for å etablere og drifte et slikt forum.

B. STRATEGIER FOR STYRING AV AREALBRUKEN

De siste ti-åra har vært kjennetegna av mange private utbyggingsområder og private reguleringsplaner. Dette betyr at det er private interesser som i stor grad har styrt arealbruken selv om det er kommunestyret som vedtar reguleringsplanene. Det ligger i sakens natur at private interesser vil være mer opptatt av bedriftsøkonomisk lønnsomhet enn kommunale interesser som favner mye breiere. Mange private aktører betyr dermed at det blir mindre rom for mer samfunnsprega hensyn. **Kommunen må gi rammer og stille krav** til planlegginga. All utbygging må ivareta behovet for offentlige rom, parker, torg og andre samfunnsfunksjoner, som er selve fundamentet i all sentrumsutvikling.

Den sterke posisjonen som private reguleringsplaner har hatt i seinere tid har også gått ut over både kapasitet og kompetanse på reguleringsarbeid i kommunene. Resultatet er at mange kommuner har kommet på etterskudd i planlegging og regulering av boligområder. **Når Gjøvikregionen skal være i førersetet for å utvikle moderne bosamfunn** må kommunene ha styringa av arealbruken. Det betyr at kommunene må sørge for kapasitet og kompetanse i arealplanlegginga.

For å bidra til god areal- og utbyggingspolitikk skal det **etableres en kommunal plan- og byggesaksgruppe** i regionen. Tett og hyppig kontakt mellom fagfolkene i regionen vil bidra til å styrke både fag og kapasitet. Her må også private planleggere og utbyggere trekkes inn. I tillegg vil god kontakt mellom fagfolkene gjøre det lettere å bistå hverandre, for eksempel i en situasjon der en kommune har spesielle utfordringer med saksmengde og bemanning. Tidligere har felles planleggingskontor for å sikre tilstrekkelig kompetanse og kapasitet i regionen vært vurdert, blant anna når det er ledighet i kommunale stillinger, men det har ikke blitt realisert. Et alternativ kan være å vurdere om en av de større kommunene kan ta på seg en ekstra kapasitet som alle skal ha del i og er med på å finansiere.

Gjøvikregionen Utvikling kan være ansvarlig for at denne gruppa kommer i virksomhet. Det forutsettes at gruppa etter hvert vil være selvgående. Det er viktig at gruppa har tett dialog med rådmennene.

C. RETNINGSLINJER FOR SAKSBEHANDLINGA

Plan- og bygningslova har en plandel med kommuneplan (samfunnsdel og arealdel) og reguleringsplan (områderegulering eller detaljregulering), og en byggesaksdel. Lova dekker et stort og komplekst område om arealbruk, bygg og anlegg. Det er lagt vekt på åpne og forutsigbare prosesser der alle som på en eller annen måte blir påvirka av planene skal ha anledning til å delta. Lova har regler og tidsfrister for å medvirke, gi uttalelser og klage på vedtak. Alt dette betyr at en plan- og byggesakprosess er både omstendelig og tidkrevende.

Sammenhengen mellom den enkelte byggesak og overordna reguleringsplan og kommuneplan blir dermed viktig for å få gode prosesser og flyt i søknadsbehandlninga. Prosessen kan lett bli ekstra omstendelig og tidkrevende dersom ikke alt går «på skinner». Det vil derfor være ei **viktig oppgave å få til så gode og enkle prosesser som mulig**. Målet skal være bedre resultat og redusert behandlingstid.

I dag er det vanlig med forhåndskonferanser og oppstartmøter både i plansaker og større byggesaker. Det er viktig at **mål og strategier i Gjøvikregionmodellen gjøres kjent så tidlig som mulig overfor planlegger og utbyggere**. I et oppstartmøte skal oppgaver og ansvar fordeles mellom søker og kommune i behandling av søknaden, det bestemmes hva prosessen skal omfatte, «hvem gjør hva» (inklusive søkeren) og det settes opp en tidsplan (flytskjema) for søknadsbehandlninga.

Kommunene har ansvaret for at modellen og prosedyrene i saksbehandlninga er kjent for planleggere og utbyggere. Det er utarbeidet maler og sjekklister som brukes ved forhåndskonferanser og oppstartmøter.

3. VEDLEGG

3.1 UTVIKLINGSTREKK OG UTFORDRINGER

A. DEMOGRAFI

For Gjøvikregionen syner utviklinga at aldersgruppa 67 år + vil vokse fra 17,4 % i 2016 til ca. 24 % i 2040. I den yrkesaktive aldersgruppa 20 – 66 år er utviklinga motsatt. Denne gruppa vil minke fra 60,2 % i 2016 til ca. 56 % i 2040.

I samme periode vokser folketallet i Gjøvikregionen med bortimot 14 % til ca. 80 000 i 2040. For landet er veksten vel 21 % til ca. 6,3 millioner. Dette forteller at sentraliseringa øker markant.

Den kommende veksten i de eldre aldersgruppene vil skape store utfordringer for samfunnet. I dag bruker kommunene i Gjøvikregionen bortimot 40 % av budsjetta sine på pleie- og omsorgstjenester. Når det i 2040 blir nesten dobbelt så mange 80-, 90- og 100-åringer må vi regne med at potensialet for pleie- og omsorgstjenestene vil øke og trolig komme opp i godt over 50 % av kommunebudsjetta.

Likevel er utfordringene med at den yrkesaktive gruppa minker like store med tanke på finansiering av velferdsstaten og nok arbeidskraft til å dekke samfunnsoppgavene. I 2016 var det 11,8 yrkesaktive (20-66 år) pr. eldre (80 år +) mens det i 2040 bare vil være ned mot 6 yrkesaktive pr. eldre.

For vurdering av framtidig boligbehov er det interessant å sjå på hvordan husholdningene utvikler seg. Gruppa aleneboende har fra 2006 til 2016 hatt en økning på 16-17 % i Gjøvik og Vestre Toten, i Østre Toten på 11 %, i Nordre Land på 4 % og i Søndre Land nesten ingen økning. Flere analyser vil gi et mer dekkende bilde av det framtidige boligbehovet.

Gjøvik og Vestre Toten er de mest urbane kommunene i regionen. Gjøvik har 76 % av folkemengda i tettbygde strøk og Vestre Toten 72 %. Fra 2006 til 2016 har det i Gjøvik vært en økning på mer enn 5 prosentpoeng og i Vestre Toten på 4. Østre Toten og Land-kommunene har rundt 40 % av folkemengda i tettbygde strøk. Østre Toten har hatt en liten nedgang i perioda 2006 – 2016, mens Land-kommunene har hatt en svak økning. Internt i disse kommunene går sentraliseringa med andre ord saktere eller reverseres.

B. ØKONOMI

Den økonomiske veksten er i ferd med å flate ut. Oljeprisen har falt og det betyr mindre inntekter til Norge. Det vil på stutt sikt øke presset på uttak fra Oljefondet. (De framtidige generasjonene som skal nyte godt av fondet har ikke stemmerett i dag!) På lengre sikt vil Norge ha mindre penger til «alle gode formål». Skal vi holde oppe dagens velferdsnivå må vi øke inntektene fra andre kilder. Det betyr økte skatter og avgifter og mer brukerbetaling.

Samtidig blir det færre yrkesaktive til å gjøre jobbene, det blir større konkurranse om arbeidskrafta som vil være kostnadsdrivende – også for pleie- og omsorgssektoren.

Kommunene har i tillegg store pensjonsutfordringer, som er ei tikkende bombe i kommunebudsjetta. Vi må bare slå fast at det i framtida blir mindre til fordeling og større konkurranse om de godene samfunnet kan gi. Oppgaver må kuttes eller nivået på ytelsene må senkes. – Å få pastaen inn att på tuba er imidlertid en vanskelig øvelse.

C. GLOBALE TRENDER

Klima og migrasjon er to internasjonale saker som framover ser ut til å skape store utfordringer. I tillegg er den politiske himmelen internasjonalt i det siste prega av flere urolige skyer.

Både klima og migrasjon må vi regne med vil slå ulikt ut på kort og lengre sikt. På kort sikt vil både grønt skifte og flyktningestrøm føre til en kostnadsøkning og ytterligere press også på kommuneøkonomien. Men på lengre sikt må vi kunne håpe og tru dette kan åpne for nye muligheter med nye virksomheter og arbeidsplasser.

Den teknologiske utviklinga kommer med stadig nye løsninger som fører til store endringer. Dette skaper store utfordringer men åpner også for store muligheter og kan bl.a. bidra til å dekke noe av et kommende arbeidskraftbehov.

D. FOLKEHELSE OG LEVEKÅR

Østlandsforskning gjennomførte i 2013 og 2014 den største folkehelse- og levekårsundersøkelsen (ØF-NOTAT 09/2014) noensinne i Oppland fylke. Bakgrunnen for undersøkelsen var at Oppland fylkeskommune ønsket å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Her tas med noen funn i Gjøvikregionen som har særlig relevans til problemstillinger rundt framtidens bomiljø og lokalsamfunn.

Undersøkelsen viser at folk sjelden opplever ensomhet. Bortimot 90 % sier at de har venner som kan gi hjelp når de trenger det. Det oppleves også et ganske sterkt fellesskap med de som bor i samme nabolag. I Gjøvik og Vestre Toten er det rundt 45 % som sier de føler et sterkt fellesskap med nabolaget, mens det i de andre kommunene er det mellom 50 og 60 %. Når noe skal gjøres svarer bortimot 50 % at det er lett å få med folk i nabolaget. Her er ikke forskjellene mellom kommunene så store.

Undersøkelsen viser at interessen for eneboliger er synkende mens den er økende for leiligheter og i noen grad rekkehus. Videre viser undersøkelsen en økende interesse for sentrumsnære boliger. Holdningene til å eie boligen er dominerende. Det er flere enn de som eier boligen sin i dag som sier det er viktig å eie.

3.2 ANALYSE

De utviklingstrekka som er beskrevet gir et tydelig signal om at vi framover må yte mer til fellesskapet enn vi gjør i dag. Dette kan gjøres på ulike måter – enten gjennom å yte en større økonomisk innsats og/eller en større egeninnsats.

A. SAMFUNNSØKONOMI

Når oljeprisen synker og inntektene til landet minker må dette kompenseres dersom vi skal holde oppe samme velferdsnivå som vi har i dag.

Det viktigste virkemiddelet styresmaktene har til å finansiere samfunnsoppgaver er skatt. Men det må kraftfulle tiltak til for å dekke tapte oljeinntekter. Produktivitetskommissjonen refererer utregninger som viser at dagens skatteprosent for husholdninger på 37 % må økes til 64 % i 2060 dersom vi skal opprettholde samme velferdsnivå som i dag. (Holmøy og Strøm 2016.) Det høres krevende ut.

Økning i avgifter og brukerbetaling vil også være aktuelle virkemiddel for å finansiere velferdsgodene.

En god del av dagens pensjonister har stor betalingsevne. Vi må derfor regne med at kjøp av private tjenester vil få større omfang, særlig dersom offentlige velferdstilbud etter hvert blir redusert som følge av økonomiske innstramninger. Dette vil samtidig være et insitament for utvikling av nye tilbud med nye arbeidsplasser og et sterkere offentlig og privat samarbeid. Men dersom den økonomiske utviklinga blir svakere er det mer tvilsomt om framtidens pensjonister vil få like god råd som dagens. Da vil behovet for nye løsninger øke.

B. EGENINNSATS

Selv med økt skatt, økte avgifter, økt brukerbetaling og mer kjøp av private tjenester, er det likevel spørsmål om vi greier å løse det framtidige behovet for tjenester. Hvordan kan vi i så fall greie å fylle det gapet som ikke blir dekt?

Slike framtidsutsikter taler for at den enkelte må yte en større egeninnsats. Det handler om å ta større ansvar for seg selv – greie seg lengst mulig uten hjelp fra det offentlige. Det betyr at vi også i større grad må hjelpe hverandre. Skal vi få det til må vi ha møteplasser så vi blir kjent med hverandre. Da kan vi i neste omgang også være i stand til å hjelpe. Møteplasser blir skapt i gode bomiljø der alle generasjoner bor om hverandre, der det er liv og røre og trivelig å oppholde seg.

Dette handler om utvikling av boligløsninger, lokalmiljø og produkter så folk kan få en god folkehelse og være mest mulig selvhjulpne. Utvikling av nye løsninger må være et ansvar for alle – både offentlig og privat sektor, og det må nyttes eksisterende og ny kunnskap på tvers av fagområder. Samfunnet må utvikles mer i retning av et fellesskapsamfunn med stor frivillighet og brei deltagelse fra innbyggerne.

Norge er kjent for dugnadsånd og mange former for samarbeidstiltak. Delingsøkonomi er eksempel på slike tiltak, og framover blir det viktig å stimulere utvikling av en delingskultur på stadig nye områder.

I undersøkelsen om folkehelse og levekår sier bortimot 90 % i Gjøvikregionen at de i stor grad får hjelp av venner når de trenger det. Imidlertid er det bare halvparten som sier de har en sterk fellesskapsfølelse med de som bor i nabolaget.

C. NYE LØSNINGER FOR BOMILJØ OG LOKALSAMFUNN

Spørsmålet blir om våre bomiljø og lokalsamfunn er lagt til rette slik at folk kan være mest mulig selvhjulpne?

I ulike livsfaser kan familie, venner og naboer bistå med mindre eller større oppgaver før det offentlige hjelpeapparatet eventuelt må trå til. Forutsetningen for at naboer kan hjelpe til er om dagens boformer er laga slik at folk lett kan møtes og få sosial omgang med hverandre?

Det klassiske bildet på dagens boligmiljø er blokker med nakne trappopp ganger og korridorer uten møteplasser, og eneboliger og villaer med separate innkjøringer og uten fellesareal. Det betyr at de som bor i samme boligkompleks eller nabolag ofte får liten eller ingen kontakt og blir kanskje ikke kjent med hverandre. Dermed er det lite insitament til noen form for fellesskap og det blir et dårlig grunnlag for å hjelpe hverandre eller lage felles løsninger.

Dagens boliger blir bygd med universell utforming og livsløpsstandard. Dette er ikke tilstrekkelig. Helhetlige og bærekraftige løsninger krever bomiljø og lokalsamfunn der generasjonene bor om hverandre. I dag ser vi tendens til at det er godt voksne, til dels eldre, som etablerer seg i bysentrum. Dette handler sikkert i noen grad om boligpriser. Vi må derfor utvikle boliger som både har en pris og løsninger som er interessante for barnefamilier så vel som for de som er godt voksne og eldre. Dette krever effektiv arealutnyttelse som betyr en nødvendig grad av tetthet med tilbud av varierende boligstørrelser og kvalitet, og som kan skape interesse blant folk i ulike livsfaser.

I tillegg må det være nærhet til nødvendige tjenestetilbud som butikker, fritids- og kulturtilbud og kollektive transporttilbud. Institusjoner som skoler, barnehager, omsorgssenter bør kunne benyttes som utgangspunkt for å utvikle lokale sentrum både i bydeler og på bygda. Her er det fasiliteter som kantine, gymsal, toalettanlegg m.m. som kan tjene som møteplass for lokalmiljøet i tillegg til sitt primære formål.

I Norge eier så mange som 77 % av husholdningene boligene sin selv i motsetning til mange andre land der det er mer vanlig å leie. Imidlertid forteller aktører i boligmarkedet om økende interesse for å leie boliger, og det kan kanskje bidra til større variasjon i boligmassa?

Undersøkelsen om folkehelse og levekår viser at det i Gjøvikregionen er økende interesse for leiligheter, i noen grad rekkehus og sentrumsnære boliger.